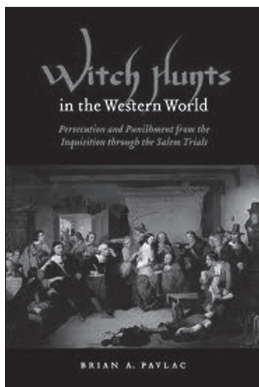

Witch Hunts in the Western World: Persecution and Punishment from the Inquisition through the Salem Trials

PAVLAC, Brian A.

Lincoln: University of Nebraska Press, 2010, 228 or.

GARTZIA ISASTI, Pruden
Euskaltzaindia
Azkue Biblioteka

Aipagai dugun liburuak jakinmin handia sortuko du Euskal Herriko historian interesatuta dauden guztien artean. Izan ere, ez da sekretu bat sorginkeriak xarma handia sortzen duela gaur egun herritar xumeen artean, zinean eta literaturan mota horretako gaiak arrakasta itzela izan baitute hamarkadaz hamarkada eta gero eta handiagoa sortuko dutela ematen du, *Harry Potter*-en sagak argi eta garbi frogatzen duen bezala. Mundu mailako fenomeno bada ere, garbi dago Euskal Herrian beste edozein lekutan balio duten arrazoi guztiez gain beste batzuk ere gaineratzen direla, alegia, euskaldun askoren aburuz sorginkeriak paper berezi bat jokatu du gure herriaren historian. Uste orokor horren froga gisa bi motako datuak daude: batetik, 1610 inguruan Lapurdi eta Goi Nafarroaren arteko muga aldean gertatzen diren ehizaldi ospetsuak eta, bestetik, ehizaldi horiek bereziki, eta sorginkeriak oro har, euskal historialari, antropologo eta idazleen artean sortu duen lilura, liburu ugarietan erakutsia: Azkue, Barandiaran, Baroja edo Caro Baroja izen klasikoaren artean, berriagoetatik Garmendia Larrañaga, M. Azurmendi, T. Martinez de Lezea, J. Dueso, K. Ortega, J. Ospital, C. Labat... zerrenda luze-luzea atera daiteke. Kasu guztietan, alde edo moldez, badirudi pentsatu behar dugula goiko baieztapen orokorra egiazkoa dela, alegia, sorginkeria eta euskaldunak lokarri berezi batez egon garela estekatuak historikoki.

Uste orokor hori egiazkoa ote den frogatzeko ezer hobeagorik ez dago sorginkeriaren historia orokorren bat edo batzuk irakurtzea baino. Aitor dut ez naizela gaian aditua eta kuriositate orokor batek bultzatu nauela aukera izan dudanean horrelako bati heldera; baliteke, beraz, ondoren esango ditudan ezagunak eta arruntak izatea sorginen historiaz eta istorioez ganorazko ezagutzak dituztenen artean, baina esango nuke neu bezala hurbilpen orokor baten aparretan bizi direnentzako aipagai dugun liburua oso egokia dela uste okerrak eta irudikeriak desegiteko eta fenomenoaren ulerkuntza bere onera ekartzeko. Alegia, eta garbi esanda, historikoki euskaldunok ez dugu sorginkeriarekin inolako lotura berezirik, ez behintzat alemanek, frantsesek, ingelesak edo eskoziarrek dutena baino handiagoa. Aski da liburu hau irakurtzea horretaz jabetzeko.

Liburuak zortzi kapitulu ditu, egitura erraz batean antolatuak. Lehenengoan, gaiaren sarrera orokor bat egiten da, batez ere arazo kontzeptualak

argitzera bideratua: zer den sorgin bat eta zer ez, zer den magia, zer esan nahi dugun mota horietako kontzeptuak erabiltzean. Horretan seinalatzen da, halaber, liburu osoa korritzen duen baieztapen nagusia: Europari dago-kionez sorginkeriaren fenomenoa historikoki mundu grekolatinotik abiatzen bada ere, 1400. urtera arte, gutxi gorabehera, fenomeno marginala da horren ondorio penalei dagokionez, alegia, sorginkeriak eragindako auzialdiak eta epaiketak aski bakanak dira. Data horretatik aurrera, berriz, sorginkeriako prozesuen gorakada itzela gertatzen da, erpina 1600-1700 bitartean erdiesten delarik. Garai horretakoak dira *sorgin ehizaldi* ezagun eta sonatuenak. Data horretatik aurrera, berriz, beherakada dator, ehizaldiak gero eta urriagoak bihurtzen direlarik erabat desagertu arte 1800. urte inguruan; XIX. mende hasieran, berriz, oraindik kasu bakanen bat dokumentatu daiteke, baina honez gero ez du heriotza-zigorrik ekartzen. Adi, dena den, ñabardura garrantzitsu bati: desagertzen dena da sorginkeria delitu gisa, hots, herri aginte eta epaileek ez dute aurrerantzean sorginkeriako deliturik dagoenik ikusten; aldiz, herri xehearen gogoan oraindik ere sorginen eta sorginkeriaren existentziak oso sustraiturik segituko du. Nabarmena da, bestalde, sinesmen horrek gaur egun ere populazioaren sektore zabalak besarkatzen dituela, baina, gorago esan dugun lez, gaur egun ez dago sorginkeriako deliturik. Horra aldea.

Beraz, gaiaren sarrera orokorra lehen kapituluan egin ondoren bigarren kapituluan Erdi Aroan gaiak izandako trataera laburbiltzen da, argi eta zehatz. Pavlacen iritziz, 1400. urtean bihurgune bat gertatzen da: ordura arte batez ere heretikoak izan badira autoritate zibil eta eklesiastikoen persekuzioak pairatu dituztenak sorginen kontrako auziak aski bakanak izaten zirelarik, aurrerantzean horiek ere protagonismo handia hartuko dute herri aginteen kezken artean, ehizaldi gero eta larriagoak antolatzen direlarik. Ehizaldiekin batera, sorginkeriaren gaineko literatura oso aberats bat antolatzen da, egileak *strixology* deitzen duena (*strix*, latinez, emakumezko sorgin bat da) eta *Malleus Maleficarum* (1486) ospetsuarekin hasi eta Pierre de L'Ancre-ren *Tableau de l'inconstance des mauvais anges et démons* (1613) gure artean txit irakurria bezalako lanak biltzen dituena. Baina De L'Ancreren liburua bat gehiago besterik ez da mende horretan bereziki lortzen den genero ugari baten barruan.

Hurrengo bost kapituluetan Pavlacek Europako bost eremu geografiko aztertzen ditu monografikoki, hurrenez hurren Inperio Santu Erromatarra (hots, Erteuropa), Frantzia, lurralde britainiarrak (Ipar Amerika barne), Hego Europa (Hego Amerika barne) eta Ipar eta Eki Europa. Kasu guztietan izandako ehizaldi eta prozesu nagusien kronika eskaintzen digu, zehatza, aberatsa, beti interesgarria, nahiz eta batzuetan apur bat erreplikagarria izan daitekeen. Horrela azaltzen dira, adibidez, euskaldunentzat ospetsuak izan diren bi kasuak, Lapurdikoa (95-97. or.) eta Zugarramurdikoa (154-156 or.). Hain zuzen ere aski da ehizaldien kronikari segitzea konturatzeko euskal kasua (edo kasuak) ez dutela inolako berezitasun nabarmenik bete-betean europarra den fenomeno baten barruan: beste bi gehiago, besterik ez, ñabardura eta kolore lokala izango dutenak beste guztiek ere izaten duten antzeko heinean. Sorginkeriarri dagokionez ez dago euskal berezitasunik.

Beste hausnarketa bat ere erants daiteke: sorginkeria ez da izan, inola ere ez, Europako bazterretako eskualde *atzeratu*, *errural* edo *basatiago* batzuen ezaugarria. Aitzitik, ehizaldi gogorrenak, sonatuenak, hilgarrienak, gerora europar zibilizazioaren sehaskatzen eta gunetzat hartu izan diren eskualde batzuetan gertatzen dira, ororen buru, Alemaniako hegoaldea, Frantziako eskualde batzuk, Ingalaterra, Eskoziako hegoaldea (hots, ezgaelikoduna) eta Estatu Batuetako Eki Kosta (zehazkiago, Massachusetts); aldiz, Irlanda bezalako leku *exotikoek* ez dute ia-ia sorginkeriazko ehizaldirik izan historian zehar. Eta honekin batera, beste ñabardura bat ere berez dator: katolikoek eta protestanteek, luterano, anglikano zein kalbinistek, guzti-guztiek antolatatu dituzte sorgin-ehizaldi ikaragarriak. Ez dago alderik eliza batetik bestera. Areago, nork bere komunitateko sorginak ehizatu izan ditu heretikoak ehizatzeke erabilitako amorru eta krudeltasun berberarekin. Hitz batez, fenomeno europar baten aurrean gaude hitzaren zentzurik estriktoenean.

Ildo horretan liburu honek balio dezake bi gauzetarako: euskaldunen europartasuna naturaltasunez asimilatzeke eta europartasun horri sarritan franko inozoki atribuitzen zaion gorentasun *zibilizatzailea* berriz ere bere neurrian ulertzeko, apologiarik gabe. Askari izan beharko litzateke, adibidez, ez bakarrik Pavlacek aurkezten dizkigun sutean erretako edo lepotik eskegitako milaka eta milaka biktima errugabeen testigantza, baizik eta beraien kontra erabilitako tortura sistema ezinago krudelak, xeheki azalduak eta

irakurleari ikara sakon bat eragingo diotenak. Eta horrelako gauzak ez ziren gertatzen soilik Inkisizioaren Espainian, sarritan gogoratzen den bezala, baita ere antzera edo oraindik ere krudelkiago Frantzian edo Alemanian. Hori da Historiak erakusten duena.

Azken kapituluan egileak ahalegin bat egiten du fenomenoaren azalpen orokor bat emateko. Kapitulu interesgarria da, dudarik gabe, baina esango nuke aurreko kapituluaren kronika indartsu eta aberatsaren aldean apur bat makalago geratzen dela. Ez da arraroa, langa oso goian jarri baitu liburuan zehar eta badirudi gaia agortutzat jo behar dela. Zer dio, bada? Espero izatekoa zen bezala, Pavlacek ez du sorginkeriaren existentzian sinesten, ezta inoiz edo beste planteatu izan den hipotesi *leun* edo *zientifikotan* ere ez, hau da, adibidez, droga natural zenbaitek eragindako eldarnioak; aldiz, gertakari sozialtzat ditu, gizarte baten barne tentsioek sortutako fenomeno soziale-tatik esplikatu behar direnak, baina ez du pentsatzen sorgin-ehizaldientzat azalpide bakun eta koherente bat egon daitekeenik. Edonola ere, ez du berak horrelakorik formulatzeko asmorik; gorago esan duguna borobilduz, gertakarien kronika bikaina eskaintzen digun liburua da hau, ikuspegi zabal eta aberatsa, datuz hornitua eta argia, baina teorizatze ardurarik erakusten ez duena. Neuk behintzat ez dut teoriarik aurkitu liburu txit gomendagarri honetan, zer pentsatua ugari eragin badidate ere han-hemenka barreiatzen dituen hausnarketa laburrek.